

פרק ראשון באחד באדר

דף ב

הלכה א'

קרבנות ציבור באים ממעות

מחצית השקל של שנה זו

קרבנות ציבור היו נקנים ממחציות השקל שהיו גובים מכל ישראל בכל שנה. שבכל שנה כל אחד מישראל מביא מחצית השקל, ונותנים את כל המעות בלשכה שבמקדש. וקונים במעות קרבנות ציבור.

ויש לקנות את הקרבנות מתרומה^א חדשה של שנה זו, ולכן בכל שנה בהגיע ראש חודש ניסן, הפסיקו לקנות קרבנות ממעות שנה שעברה, והחלו לקנות במעות שנה זו. [ובפרק שלישי יתבאר בעזה"י, כיצד היו הגזברים נוטלים את המעות מתוך כל מחציות השקל שהביאו ישראל].

לדברי רבי שמואל בר רב יצחק, עניין זה, שיש להביא בכל שנה מתרומה חדשה באחד בניסן, יש ללומדו מסברא, שכן כך היתה התרומה בפעם הראשונה, באחד בניסן, שנאמר, "וַיְהִי בַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּת בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ הַיּוֹקֵם הַמְּשֻׁכָּן" (שמות מ"ז), ושנינו על כך בברייתא, ביום שהוקם המשכן, בו ביום נתרמה התרומה.

ובברייתא מבואר, שעניין זה, שיש להביא בכל שנה מתרומה חדשה באחד בניסן, למד מהכתובים, שכן בפרשת מוסף ראש חודש נאמר, "וַיִּנְסְפִיקֶם חָצִי הַהֵיזֵק לְפָר וְשִׁלִּישׁ הַהֵיזֵק לְאֵיל וּרְבִיעֵת הַהֵיזֵק לְכֶבֶשׂ וְזֹאת עֲלֵת חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה" (במדבר כ"ח י"ד), ללמד, שאין חובה לתרום בכל חודש וחודש, ודי בכך שתורם בחודש אחד לכל השנה, ומגזרה שווה למדו, שהוא חודש ניסן, שכן נאמר בכתוב הזה "לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה" וכן נאמר בענין קידוש החודש "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה" (שמות י"ב ב'), ללמד, שכשם שבכתוב הוא הכוונה לאחד בניסן, כך בכתוב "זאת עלת

^א התרומה הנוכרת כאן, אינה הבאת השקלים ללשכה, אלא הפרשת שקלים מתוך אלו שהובאו ללשכה, לצורך קניית קרבנות ציבור.

חֲדָשׁ בְּחֻדְשׁוֹ לְחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה" הכוונה לאחד בניסן, שבו יביאו תרומה חדשה לכל השנה. [מתחילה הביא רבי טבי רבי יאשיה בשם רב כהנא את הסיפא של הברייתא. ולאחר מכן הביא רבי יונה את כל הברייתא].

באחד באדר משמיעים על השקלים

נתבאר שבראש חודש ניסן כבר היו כל מחציות השקל של כל ישראל צריכות להגיע ללשכה, כדי לתרום מהם תרומה חדשה, לקנות בה קרבנות ציבור, ולפיכך תקנו חכמים, שבאחד באדר יהיו משמיעים, כלומר מכריזים לכל ישראל, להביא שקליהם, וכך יביאו כל ישראל שקליהם בזמנם.

וכן מבואר בכתוב, שיש להשמיע לישראל להביא שקליהם, שנאמר, "וַיִּתְּנוּ קוֹל בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם לְהֵבִיא לַה' מִשְׁאֵת מִנְּשָׁה עֶבֶד הָאֱלֹקִים עַל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר" (דה"י ב' כ"ד ט'), והכוונה למחציות השקל שיש להביא.

באחד באדר משמיעים על הכלאים

דבר נוסף שהיו מכריזים עליו באחד באדר, הוא, **שיעקרו הכל כלאים שגדלו בשדותיהם**, שלא יהיה מעורב בתבואה זרע אחר בשיעור רובע קב לסאה^א [1/24].
והסיבה שמכריזים על כך באחד באדר, כי בזמן זה הגידולים ניכרים, ומי שגדל אצלו כלאים, מכיר זאת.

הכרזת שקלים וכלאים

באחד באדר בשנה מעוברת

במסכת מגילה מבואר, שלכל דברים אדר ראשון שווה לאדר שני, [ובין בזה ובין בזה ארבעה עשר בו וחמישה עשר בו אסורים בהספד ותענית], ואינם חלוקים זה מזה אלא לענין מקרא מגילה ומתנות לאביונים שיש לקיימם באדר שני ולא באדר ראשון.

^א כדתנן בפרק שני דכלאים, כל סאה שיש בו רובע קב ממין אחר ימעט. ורבותינו פירשו, דלאחר שגדלו הזרעים אפילו אחד באלף צריך לעקור הכל, דכל תרי מילי דכל חד לחודיה שרי ונאסרו על ידי תערובת לא שייך בהו ביטול, דדוקא כשמין אחר מעורב בשעת הזרע אין צריך כי אם למעט, דמדאורייתא חד בתרי בטיל ולא מקרי זרע כלאים, אלא מפני מראית העין בעלמא צריך למעט. אבל לאחר שגדלו לא שייך בהו ביטול, וצריך לעקור את הכל, ולא ישייר אלא אחד מן המינים. [רע"ב].

ואמר רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי, שגם לענין ההכרזה על השקלים ועל הכלאים יש חילוק בין שני האדרים, שיש להכריז **באחד באדר שני**, ולא באחד באדר ראשון.

ואמר רבי יוסה, שכן ראוי לומר. **שהרי הסיבה שיש להכריז על השקלים באחד באדר, כדי שיביאו ישראל שקליהם עד ראש חודש ניסן**. ומאחר שברוב שנים די בהכרזה **שלושים יום קודם ראש חודש ניסן**, מסתבר שגם בשנה מעוברת די בהכרזה שלושים יום קודם ראש חודש ניסן, ואין צריך להקדים להכריז באחד באדר ראשון, ששים יום קודם ראש חודש ניסן. **וכמו כן הסיבה שיש להכריז על הכלאים באחד באדר, כי אז הגידולים כבר ניכרים. ובשנה מעוברת אין הגידולים נכרים אלא באדר שני**, ולכן יש להכריז באדר שני.

הכרזת שקלים לבני בבל

נתבאר, שהסיבה שמכריזים על השקלים באחד באדר, כדי שיספיקו הכל להביאם עד אחד בניסן.

ואמר רבי חזקיה, מאחר שזה הטעם, דווקא בארץ ישראל מועילה הכרזה של שלושים יום קודם ראש חודש ניסן, אבל בבבל, שהם רחוקים, יש להכריז על כך מתחילת החורף^א.

והקשה רבי עולא לפני רבי מנא על דברי רבי חזקיה הללו, הלא מבואר במשנה בפרק שלישי, שלא היו נוטלים מהמעות הבאים בשנה זו בפעם אחת לכל השנה, אלא פעם ראשונה היו נוטלים מהמעות באחד בניסן [=פרוס הפסח], לקנות בהם קרבנות ציבור עד פרוס עצרת [=חמישה עשר יום קודם העצרת]. ואז נוטלים פעם שניה, לקנות בהם קרבנות ציבור עד פרוס החג [=חמישה עשר יום קודם החג]. ואז נוטלים בפעם שלישית לקנות בהם קרבנות ציבור עד ראש חודש ניסן.

ולכאורה הסיבה שלא נטלו הכל בראש חודש ניסן, כי אז לא באו המעות אלא מהקרובים, ולכן נטלו פעם שניה כשהגיעו מעות מהרחוקים מהם, והוסיפו ליטול פעם שלישית כשהגיעו מעות מהרחוקים ביותר.

^א לשון הגמרא הוא, "רבי חזקיה שאל", ומשמע שנסתפק בדבר זה. אולם בעל "תקלין חדתיני" כתב על כך, כלומר, שאל אצל בני בית המדרש אם יסכימו על שיטתו הנכונה בעיניו, וכך הוא סוגית הירושלמי בכל מקום דקאמר שאל, אינו לשון שאלה ואבעיא, אלא שהיה ברור בעיניו, ולא שאל אלא אם נכון גם בעיני בני בית המדרש. ע"כ דבריו. ולמעלה כתבתי על פי דרך זו. אכן מתוך דברי קרבן העדה נראה ששאל ממש. ויל"ע בדבר.

ואם כן, די בהכרזת שלושים יום בכל המקומות, וכך הקרובים יביאו עד ראש חודש ניסן, והרחוקים מהם יביאו עד פרוס עצרת, והרחוקים ביותר יביאו עד פרוס החג.

והשיב על כך רבי מנא, שלא זו הסיבה שנטלו מהמעות שלוש פעמים, כי באמת כל המעות כבר הגיעו עד ראש חודש ניסן, כדעת רבי חזקיה, והסיבה שנטלו מהמעות שלוש פעמים, כי רצו לעשות פומבי [=פרסום] לדבר, שנוטלים ממעות של כל ישראל לקרבנות ציבור, ולכן בכל זמן של התאספות ישראל, לפני אחד מכל הרגלים, היו נוטלים מהמעות פעם נוספת.^א

הן נקרא ולא נבעת

לדברי רבי יהודה בר פזי בשם רבי, המקראות הבאים מלמדים עד כמה גדול כוחו של יצר הרע, ועל כן בקריאתם תאחזנו בעתה ורעדה.

א. בענין נדבתם של ישראל.

כשהיו צריכים להתנדב לטובה, לנדבת המשכן, נאמר, "כל נְדִיב לֵב הִבְיִאוּ" (שמות ל"ה כ"ב), שלא נתנו אלא נדיבי לב.

וכשבאו להתנדב לרעה, לעגל, נאמר "וַיִּתְּפְּרְקוּ כָּל הָעָם אֶת נְזָמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ... (שמות ל"ב ג'), שנתנו כולם.

ב. בענין יציאתם של ישראל.

כשהיו צריכים לצאת לטובה, לקבלת את התורה, נאמר, "וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְיַת הָאֱלֹקִים מִן הַמִּחְנֶה וַיִּתְּיַצְבוּ בְּתַחְתִּית הַהָר" (שמות ל"ה כ"ב), שהיה משה צריך להוציאם.

וכשבאו לצאת לרעה, לצורך עצמם שבקשו לשלוח מרגלים, נאמר "וַתִּקְרְבוּ אֵלַי כָּלְכֶם וַתֹּאמְרוּ נְשַׁלְּחָה אַנְשִׁים לְפָנֵינוּ וַיִּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ וַיִּשְׁבוּ אֵתָנוּ דָּבַר אֶת הַדָּרָךְ אֲשֶׁר נַעֲלָה בָּהּ וְאֵת הָעֵרִים אֲשֶׁר נָבֵא אֱלֹהֵינוּ" (שמות ל"ב ג'), שיצאו מעצמם.

^א התקלין חדתין פירש, שדברי חזקיה אלו הם משום שלדעתו, אין תורמין בכל פעם אלא בעבור אלו שכבר הביאו שקליהם, ולכן אם לא הביאו הכל שקליהם עד ראש חודש ניסן, לא היו הקרבנות קרבים עבורם. אבל לדעת האומרים שתורמים על האבוד ועל הגבוי ועל העתידי לגבות, אפילו מי שלא הביא באחד בניסן, תורמים בעבורו, ואם כן ניתן לומר כקושית רבי עולא, ואפשר שדי בהכרזת שלושים יום בכל מקום. ועיי בקרבן העדה.

ג. לשיר ולקונן.

כשהיו צריכים לומר דברים **לטובה**, לשיר על הצלתם בים סוף, נאמר, **"אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'.."** (שמות ט"ו א'), שהיה משה צריך לעורר את ישראל בשירתו.

וכשבאו לקונן **לרעה**, כשקבלו דברי המרגלים, נאמר **"ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא"** (שמות ל"ב ג'), שבכו מעצמם.

ד. השכמת הבוקר.

ואמר רבי חייא בר בא, שגם הנביא התלונן עליהם כך שנאמר, **"אמרתי אד תיראי אותי תקחי מוסר ולא יקרת מעונה כל אשר פקדתי עליה אכן השכימו השחיתו כל עליותם"** (צפניה ג' ז'), כלומר **השחתה היו עושים בהשכמה**, כמו שנאמר, **"וישכימו ממחרת ויעלו עלת ויגשו שקמים וישב העם לאכל ושתו ויקמו לצחק"** (שמות ל"ב ו'), **אבל לטובה לא נזדרזו כל כך**, שנאמר **"... והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר"** (שמות ל"ו ג'), ולא בהשכמה כל כך.

נתנו לעגל ונתנו למשכן

לדברי רבי בא בר אחא, אין אתה יכולים לעמוד על אופי של אומה זו [=ישראל], שכן כל מה שתובעים מהם, הם נותנים, נתבקשו לתת זהב לעגל, **"... פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם בניכם ובנותיכם והביאו אליי"**, ונתנו, **"ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם וביאו..."**. נתבקשו לתת זהב למשכן, **"ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' לאמר. קחו מאתכם תרומה לה'..."**, ונתנו, **"ובאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו הביאו את תרומת ה' למלאכת אהל מועד ולכל עבדתו ולבגדי הקדש"**, הרי **שנותנים לכל מי שתובע, ואין ללמוד ממעשיהם, אם לזה נוטים או לזה**.

ולדברי רבי יוסה בר חנינא, אין הדבר כן, ויש לעמוד על אופיים, כי באמת אינם נותנים אלא למי שליבם נוטה לו, אלא שמתחילה חטאו, ונתנו לעגל, ולאחר מכן חזרו בתשובה, ונתנו למשכן, לכפר על מעשה העגל. כמו ששנינו **"ועשית כפרת זהב טהור"** (שמות כ"ה י"ז), יבוא זהב של כפורת, ויכפר על זהבו של עגל, וכן כל מה שנתנו לצורך המשכן.

[שמות כ"ה א-ז'] ונדבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי. וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת. ותכלת וארגמן ותולעת שני ויש ועזים. וערת אילים מאדמים וערת תחשים ועצי שטים. שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים. אבני שהם ואבני מלאים לאפד ולחשן.

שלוש תרומות נאמרו בפרשת תרומה

שלוש פעמים נזכרת המילה "תרומה" בפרשת תרומת המשכן, וביאר רבי חגי בשם רבי שמואל בר נחמן, משום שהיו שלושה מיני תרומה.

א. תרומת אדנים.

התרומה הראשונה, "דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה", היא תרומת אדנים, שנטלו מכל ישראל כסף, לעשות מהם אדנים לקרשי המשכן^א.

- ובתרומה זו הכל היו שווים, שהביאו מטבע מחצית השקל שהיה בימי משה.

- ויש לעשות בה את האדנים של הקרשים ולא שום דבר אחר.

ב. תרומת שקלים.

התרומה השנייה, "מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי", היא תרומת שקלים, שכל ישראל מביאים מחצית השקל, לקנות בהם קרבנות ציבור, שלא נאמר כאן "תְּרוּמָה" סתם, כמו בשתי התרומות האחרות, אלא "תְּרוּמָתִי", המיוחדת לי, שיקחו בה קרבנות לגבוה.

- ובתרומה זו, אף שהכל חייבים להביא סכום שווה, היו יכולים לשנות את הסכום השווה לכל, שהיו יכולים לשקול דרכונים וסלעים וטבעים כפי שיתבאר בעזה"י בפרק שני. [= "מה שירצו יביאו" כגרסת תקלין חדתין].

- והיו מביאים מתרומה זו כל מיני קרבנות ציבור, כפי הצורך בכל יום, וגם מבקרי מומים היו נוטלים שכרם מתרומת הלשכה. [= "מה שירצו יעשו" כגרסת קרבן העדה].

ג. תרומת המשכן.

התרומה השלישית, "וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֲתָם זָהָב וְכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת ...", היא תרומת המשכן, שנטלו מכל ישראל כל דבר שהביאו, לצורך מלאכת המשכן.

- ובתרומה זו כל אחד מביא מה שליבו חפץ [= "מה שירצו יביאו", כגרסת תקלין חדתין].

- והיו עושים בתרומה זו, כל דבר שהיו צריכים לעשות למלאכת המשכן [= "מה שירצו יעשו" כגרסת קרבן העדה].

^א מדהנך תרתי לתרומת שקלים ומשכן אתיין, על כרחך חד "ויקחו לי תרומה", אתיא לתרומת אדנים. [תקלין חדתין].

[שמות ל' י"א-ט"ז] וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנִתְּנוּ אִישׁ כֶּפֶר נַפְשׁוֹ לַה' בְּפִקֹּד אֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בְּפִקֹּד אֹתָם. זֶה יִתְּנוּ כָּל הַעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה'. כָּל הַעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת ה'. הָעֹשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדֹּל לֹא יִמְעִיט מִמִּחֲצִית הַשֶּׁקֶל לְתֵת אֶת תְּרוּמַת ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם. וְלִקְחֹתִי אֶת כֶּסֶף הַכֹּפָרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִתְּתָה אֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזָכְרוֹן לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם.

שלוש תרומות נאמרו בפרשת כי תשא

גם בפרשת מחצית השקל נזכרת המילה "תרומה" שלוש פעמים, ואמר רבי אבון, שהסיבה לכך, לרמוז לשלושת מיני תרומה הנזכרים בפרשת תרומה^א.

קריאת מגילה בכרכים בארבעה עשר

דין פשוט הוא, שעיקר קריאת מגילה בעיירות שאינן מוקפות חומה, הוא בארבעה עשר באדר, שנאמר, "על פן ה'הודים הפְּרָזִים^ב היִשְׁבִּים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֲשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֶדָר שְׁמֹחָה וּמְשֻׁתָּה יוֹם טוֹב וּמְשֻׁלוֹת מְנוֹת אִישׁ לְרַעְהוּ"^א (אסתר ט' י"ט).

ומהכתוב, "לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לְהִיּוֹת עֲשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֶדָר וְאֵת יוֹם חֲמִישֵׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה"^א (אסתר ט' כ"א), המלמד שפורים גם בחמישה עשר באדר, יש ללמוד, שבכרכים המוקפים חומה, קוראים את המגילה בחמישה עשר באדר.

ולדברי רבי חלבו ורב הונא ורב בשם חייא רבה, אמנם בעיירות שאינן מוקפות חומה, יוצאים ידי חובה בקריאת המגילה רק בארבעה עשר באדר, כמבואר בכתוב הראשון.

אבל בכרכים המוקפים חומה, ניתן לקרוא את המגילה, הן בארבעה עשר באדר, והן בחמישה עשר בו [ויהיה הכתוב השני כולו מדבר בכרכים המוקפים חומה]. [=הכל יוצאים בארבעה עשר שהוא זמן קריאתה]

ויש להקשות על דבריו ממשנתנו, בה נמנו מספר דברים שזמנם בחמישה עשר באדר, [תיקון הדרכים, והרחובות, ומקוואות המים, וכל צרכי רבים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ומנו עימם את קריאת מגילה בכרכים, שגם היא זמנה בחמישה עשר באדר.

^א ע"י בפרוש תקלין חתנין, שכתב איזו תרומה כנגד כל אחד מהכתובים.

^ב "הפרוזים" כתיב.

והנה ודאי לא באו ללמד במשנתנו את זמני קריאת המגילה, שאם כן, למה לא אמרו שקוראים אותה בעיירות בארבעה עשר באדר. והסיבה שהזכירו דין זה שקוראים את המגילה בכרכים בחמישה עשר באדר כדי ללמד, שדין זה שווה לשאר דינים שנמנו עימו, שזמנו רק בחמישה עשר באדר, ואם כן, הקורא את המגילה בכרכים בארבעה עשר באדר לא יצא, שלא כדברי רבי חלבו.

אולם יש לדחות קושיה זו, ולומר, שבאמת הדין עם רבי חלבו, והקורא את המגילה בכרכים בארבעה עשר, יצא.

ומה ששנו במשנתנו דין קריאת מגילה בכרכים עם שאר דינים במשנתנו, לא באו לומר שדין זה דומה לשאר דינים שבמשנה, להיות זמנו בחמישה עשר, ולא בזמן אחר.

אלא באו ללמד, ששאר הדינים שבמשנה דומים לדין קריאת מגילה בכרכים, שכשם שקריאת מגילה בכרכים בשנה מעוברת היא באדר שני, כך שאר דברים שבמשנה שזמנם חמישה עשר באדר, בשנה מעוברת נעשים בחמישה עשר לאדר שני.

ורבי יוסה אמר לרבי אחא יישוב אחר, שלא יקשה ממשנתנו על דברי רבי חלבו, והוא, **שרבי חלבו לא אמר, שלכתחילה ניתן לקרוא את המגילה בכרכים בארבעה עשר, אלא שבדיעבד, אם קרא בכרכים בארבעה עשר, יצא, והמשנה שנקטה זמן של חמישה עשר, דיברה בזמן שיש לקרוא לכתחילה.**

ורב אחא הקשה על הדברים הללו, כי מבואר בברייתא, שעיר ספק מוקפת חומה, מספק קוראים בה את המגילה בשני הימים. ואם בדיעבד יוצאים הכל בקריאת ארבעה עשר, למה יקראו שני ימים, הרי יצאו בקריאה ראשונה.

והודה לו רבי יוסה, שאכן מכאן יש ללמוד, שאף בדיעבד, אין יוצאים בקריאת ארבעה עשר בכרכים.

אולם רבי מנא אמר, שיש ליישב את דברי רבי חלבו כיישובו של רבי יוסה, שבדיעבד הכל יוצאים בקריאת ארבעה עשר אף בכרכים, אלא שכל זה כשארע כן באקראי, אבל **בעיירות שנסתפקו בהן אם הן מוקפות חומה, אם יצאו בהן בכל שנה בקריאת ארבעה עשר, ישתכח שהן ספיקות, ולכן יש לקרוא בהן בשני הימים.** [וכן בכרכים שודאי מוקפים חומה, אם יצאו בהן בכל שנה בקריאת ארבעה עשר, ישתכח דין כרכים, ולכן לכתחילה יש לקרוא בהן ביום חמישה עשר ולא בארבעה עשר, ורק אם ארע פעם שקרא בארבעה עשר יצא].

הספד ותענית בארבעה עשר

וחמישה עשר של אדר ראשון

רבן שמעון בן גמליאל לימד, שכל המצוות הנוהגות בחודש אדר, [כגון ארבע פרשיות, ומקרא מגילה, ומתנות לאביונים, וכל המבואר במשנתנו], נוהגות כולן רק באדר שני, ולא באדר ראשון.

ודבר אחד בלבד נוהג גם באדר ראשון, והוא, שכשם שארבעה עשר וחמישה עשר באדר שני אסורים בהספד ותענית, כך ארבעה עשר וחמישה עשר באדר ראשון אסורים בהספד ותענית.

- לדברי רבי בא ורבי ירמיה בשם רב ורבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

- ורב הונא רבה דציפורי אמר, הנהיג רבי חנינא בציפורי כרבן שמעון בן גמליאל.

קרבן העדה פירש, שהוא כמו "נהגו" האמור בבבלי, שאין מורין כן, אולם בדיעבד אם עשה, אין מחזירים אותו.

ותקלין חזתין פירש, שהוא כמו "מנהג" האמור בבבלי, שאין דורשים כן ברבים, אבל מורין כן ליחיד השואל.

כתיבת חודש אדר

בשטרות בשנה מעוברת

לדעת רבי מאיר – באדר ראשון כותב "אדר ראשון", ובאדר שני כותב "אדר" סתם, שסתם אדר הוא אדר שני.

ולדעת רבי יהודה – באדר ראשון כותב "אדר" סתם, שסתם אדר הוא אדר ראשון, ובאדר שני כותב "אדר שני"^א.

דף ג

^א כן נראה מפירוש תקלין חזתין. אולם מפירוש קרבן העדה נראה, שלדעה ראשונה, בראשון כותב "אדר", ובשני כותב "אדר תניין". ורבי יהודה מודה, שבאדר ראשון כותב "אדר", אלא שלדעתו באדר שני אין צורך לכתוב "אדר תניין", ודי לכתוב בקיצור, "אדר ת" שתי"ו הוא קיצור של תניין.

דברים נוספים שעושים**בחמישה עשר באדר**

כבר נתבאר שבחמישה עשר באדר קוראים את המגילה בכרכים ומנו במשנתנו דברים נוספים שעושים בחמישה עשר באדר.

ב-ג. מתקנים את הדרכים ואת הרחובות.

בימות הגשמים מתקלקלים הדרכים והרחובות, ובחמישה עשר באדר מתקנים אותם, בשביל עולי רגלים, ובשביל הגולים לערי מקלט.

ד. מתקנים את מקוואות המים.

בימות הגשמים מתקלקלים מקוואות המים ובחמישה עשר באדר מתקנים אותם שאם נתרבה בהן טיט מנקים אותם ואם נחסר שיעורם ממשיכים להם מים וממלאים אותם.

ה. עושים כל צרכי הרבים.

לפי פירוש קרבן העדה, צרכי רבים הם, (א) לדון דיני ממונות (ב) ודיני נפשות (ג) ודיני מכות (ד) ופודים ערכין (ה) וחרמים (ו) והקדשות (ז) ומשקים סוטה (ח) ושורפים פרה (ט) ועורפים עגלה (י) ורוצעים עבד עברי (יא) ומטהרים את המצורע.

אולם לכאורה דברים אלו נעשים תמיד, ולא רק בחמישה עשר באדר. ואפשר שרצו לומר, שאף ביום זה, שעסוקים בו בתיקון הדרכים, לא יבטלו מצרכי רבים הנעשים בכל יום, ויעסקו גם בהם^א.

אמנם לפירוש תקלין חדתין, כל צרכי הרבים הללו נשנו בברייתא לענין חול המועד, שמותר לעשותם בו, ומכל מקום יש ללמוד, שגם בחמישה עשר באדר הם נעשים.

ו. מציינים את הקברות.

היו רגילים לציין את הקברות, על ידי ששופכים עליהם סיד, כדי שיראו כהנים ועושי טהרות, ולא יאהילו עליהם^ב. ובימות הגשמים הסיד נימות, ובחמישה עשר באדר

^א כן כתבתי מתחילה. והעירוני, שמבואר במפרשים, שדווקא ביום זה מתחילים להתעסק בדברים אלו, וטעמים שונים יש לדבר.

^ב בזמנם היו קוברים את המתים במערות קבורה, שהיו נכנסים לתוכן דרך פתח שבצד המערה, וקוברים בכוכים שכותלי המערה, כמבואר במסכת בבא בתרא, ולפיכך היו צריכים לציין מעל גג המערה, שיש למטה מערת קבורה, כי

חוזרים ומציינים אותם.

ז. ויוצאים אף על הכלאים.

כבר נתבאר, שבאחד באדר היו מכריזים, שיעקרו הכל כלאים שגדלו בשדותיהם.

ובחמישה עשר באדר היו שלוחי בי"ד יוצאים לעקור כלאים של מי שלא עקרו משדהו. ועניין זה יתבאר בעזה"י בהלכה ב'.

דברים שיותר לעשותם בחולו של מועד

במסכת מועד קטן נמנו דברים שיותר לעשותם בחולו של מועד, (ומאחר שמקצת מאותם דברים נעשים גם בחמישה עשר באדר, הביאו כאן את אותם הדברים).

א-ב-ג. מתקנים את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוואות המים.

ואף שעשו דברים אלו כבר בחמישה עשר באדר, אם נתקלקלו שוב, מותר לתקנם במועד.

ד. עושים כל צרכי הרבים.

דברים אלו נתבארו לעיל.

ה. ומפרקים את המנעל מעל גבי אימום [=דפוס שלהם].

כלומר אף שאסור לעשות מנעלים במועד, אם כבר נגמרה מלאכתם קודם המועד, מותר לפרקם מעל דפוס שלהם במועד, כי אין זה מעשה אומן. אבל להחזירם על הדפוס אסור, כי זהו מעשה אומן.

ו. מציינים את הקברות.

אף שעשו דברים אלו כבר בחמישה עשר באדר, אם לאחר מכן ירדו גשמים ונימוח הסיד, מותר לשוב וציין את הקברים במועד.

ז. ויוצאים אף על הכלאים.

ואף שבדרך כלל עשו זאת כבר בחמישה עשר באדר, אם בשנה זו נתאחרו הגידולים, ולא היו ניכרים עד המועד, יוצאים במועד לבערם.

ההולך למעלה אינו רואה שום קבר.

רמז לציון קברות מהתורה

יש אומרים, שענין זה שיש לציון את הקברות, כדי שידעו הכהנים לפרוש מהטומאה, נלמד ממה שאמרה תורה למצורע, "וְהִצְרוּעַ אֲשֶׁר בוּ הִנֵּגַע בְּגָדָיו יִהְיֶה פְּרָמִים וְרָאָשׁוֹ יִהְיֶה פְּרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעֲטֶה וְטֹמֵא טֹמֵא יִקְרָא" (ויקרא י"ג מ"ה), שיודיע לכל טומאתו, וידעו לפרוש ממנו. וכמו כן יש לעשות ציון על הקברים, להודיע לכל על הטומאה המצויה כאן, וידעו הכל לפרוש ממנה, ולא יעברו עליהם ויאהילו עליהם.

- רבי ברכיה ורבי יעקב בר בת יעקב אמרו דברים אלו בשם רבי חונייא דברת חוורין.

- ורבי יוסה אמרם בשם רבי יעקב בר אחא, בשם רבי חונייא דברת חוורין.

- ורבי חזקיה ורבי עוזיאל בריה דרבי חונייא דבית חוורין אמרו זאת בשם רבי חונייא דבית חוורין.

ורבי אילא בשם רבי שמואל בר נחמן אמר, שענין זה שיש לציון את הקברות, נרמז בכתוב, "וְעָבְרוּ הַעֲבָרִים בְּאֶרֶץ וְרָאָה עֵצָם אֲדָם וּבָנָה אֲצִלוּ צִיּוֹן עַד קָבְרוּ אֶת־הַמְּקַבְּרִים אֶל גֵּיא הַמּוֹן גּוּגִי" (יחזקאל ל"ט ט"ו), שכן אף שמשמעות הכתוב היא, שלעתיד לבוא, יעשו ישראל ציונים על עצמות הפגרים המושלכים, [שעדיין לא נקברו], כדי שאחר כך ימצאו אותם, ויטלום לקוברם. יש לדרוש את הכתוב הזה, שבא לרמוז גם על כך שיש לציון את הקברות לפרוש מטומאתם. ולפי הכוונה הזו, יש לדרוש מהכתוב את הדברים הבאים.

"עֵצָם" – מכאן שמציינים את הקברות גם אחרי שנתעכל הבשר ונשארו העצמות בלבד, שכן גם עצמות, [אם יש בהם שיעור רובע הקב, או רוב מנין, או רוב בנין], מטמאות את המאהיל עליהם.

"אֲדָם" – מכאן שמציינים את הקברות, גם כשיש בהם רק שדרה או גלגולת בלבד, שכן שדרה וגלגולת מטמאים את המאהיל עליהם אף כשהן עצם אחת.

"וּבָנָה" – מכאן שעושים את הציון על גבי דבר בנוי ומחובר בקרקע, ולא על גבי אבנים תלושות, שכן אם יצינו אבנים התלושות, יטלטלו אותן אחר כך למקום אחר, ויחזק לטמא את המאהילים עליו.

"אֲצִלוּ" – מכאן שעושים את הציון, לא רק על הטומאה בלבד, אלא אף סמוך לה במקום שחוץ לטומאה, שהוא טהור, כדי שיהא הסימן ניכר לכל קודם שיאהילו על

הטומאה עצמה^א.

"ציון" – מכאן שעושים ציון.

מצא אבן אחת מצוינת

כבר נתבאר, שלא די בציון מקום הטומאה לבדה, וצריך לציון את מקום הטהרה שסביב הטומאה.

ואם כן, אין דרך לציון אבן אחת, שאין בכך די, ומכל מקום, אם נמצאת אבן אחת מצוינת, אנו אומרים שטומאה תחתיה, ושלא כדן ציינו רק את האבן ולא סביבה, ולכן **המאהיל עליה טמא**^ב.

מצא שתי אבנים מצוינות

נתבאר, שעושים את הציון סביבות מקום הטומאה, ולפיכך כשמצא שתי אבנים מצוינות מסתבר שהן התוספת שסביב הקבר ולפיכך ביניהן טמא ועליהן טהור.

אולם אם היה המקום שביניהן חרוש, מסתבר שאין שם קבר, כי אין רגילים לחרוש על גבי הקברות, ונעשו שתי האבנים כאבנים יחידות, שרק מקומן טמא אבל ביניהן טהור.

אין מציינים על הבשר

אף על פי שגם הבשר מטמא את המאהיל עליו, שנינו בברייתא, שמקום שקברו שם בשר מת **בלא עצמות**, אין מציינים אותו.

^א כן נראה מפירוש קרבן העדה, שהציון הוא על מקום הטומאה, וגם חוצה לו על מקום הטהרה. אולם מפירוש תקלין חזתין נראה, שהציון הוא רק על מקום הטהרה, שעושים היקף של סיד במקום הטהרה שסביב מקום הטומאה. ויל"ע בדבר.

^ב לפירוש תקלין חזתין, מובן מה החידוש בדן זה, שהרי הציון הוא היקף שסביב הטומאה, וכשיש ציון של אבן אחת, היה מקום לומר שהוא מההיקף, ואינו על הטומאה, והמאהיל על האבן עצמה יהיה טהור. אלא מאחר שלא מציינו היקף, אנו אומרים שהמציון לא ידע שיש לציון את ההיקף, וציון את הטומאה עצמה, ולכן תחת האבן טמא. אולם לפירוש קרבן העדה, לכאורה פשוט שהמאהיל על האבן טמא, כי לדעתו מציינים את הטומאה עצמה, ואם כן כל מקום שציינו אותו, אין לדעת עד היכן הטומאה ועד היכן הטהרה. וראה בפירושו, שפירש שמדובר באבן קטנה, ואפשר שלפירושו החידוש הוא, שאף שהאבן קטנה, רק עליה טמא, אבל בצדה טהור, כי אנו אומרים כל המת נכנס תחתיה.

וביאר רבי מנא לרבי יוסטא בר שונם, שהסיבה לכך, **כי אין הבשר מטמא אלא עד שיתעכל, ואם כן**, אף שעד אותה שעה יש לחוש לכך שהעוברים שם יטמאו, ולא ידעו, עדיף שיהא קלקול לזמן קצר, עד שיתעכל הבשר, ולא יהיה קלקול לתמיד, שכן אם יציינו את המקום, ימשיכו לציינו לעולם, ועל ידי זה יטמאו כל טהרות שיעברו עליו, אף לאחר שיתעכל הבשר, ונמצאים שורפים טהרות שלא נטמאו, כאילו נטמאו. [=מוטב שיתקלקלו בו לשעה, ואל יתקלקלו בו לעולם].

הלכה ב'

יצאת בי"ד על הכלאים

כבר נתבאר, שבחמישה עשר באדר היו שלוחי בי"ד יוצאים לעקור כלאים של מי שלא עקרו משדהו. ואמר רבי יהודה ששלוש תקנות היו בדבר.

בראשונה, כלומר בשנים הראשונות של תקנה זו, היו שלוחי בי"ד **עוקרים את הכלאים של אותם שלא עקרום בעצמם, והיו משליכים את הכלאים העקורים לפני בעלי אותם שדות, כדי לביישם**, שיראו הכל שלא עקרו כלאים משדותיהם.

לאחר זמן נתרבו עוברי עבירה, ולא היו מתביישים מכך שמשליכים לפנייהם את הכלאים, **אלא, שמחים היו, משתי סיבות**. (א) **שהיו שלוחי בי"ד מנכשים להם שדותיהם**, [שכן תוך כדי עקירת הכלאים, השדות מתנכשים], (ב) **שהיו בעלי השדות נהנים מהכלאים הנעקרים**, שהיו בהמותיהם אוכלות ממנו.

לפיכך חזרו חכמים והתקינו, שכשיעקרו את הכלאים משדותיהם, לא ישליכו אותם לפנייהם, אלא ישליכו אותם לדרכים, וכך לא יהנו מהם המגדלים.

אולם לא הועילה תקנה זו, כי אף ששוב לא נהנו בעלי אותם שדות מהכלאים, עדיין היתה להם הנאה שנכשו את שדותיהם.

ולפיכך התקינו חכמים, שיהיו מפקירים את כל השדה כולה. [ולהלך יתבאר בעזה"י מהיכן אנו למדים שכשחכמים מפקירים ממון אחרים הפקר בי"ד הפקר].

הפקר בי"ד הפקר

ענין זה, שהפקר שמפקירים בי"ד נכסי בני אדם, הפקר הוא, מבואר בכתוב, **"וְכָל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא לְשִׁלְשֵׁת הַיָּמִים פְּעֻצַת הַשָּׂרִים וְהַזְּקִינִים יִחָרֵם כָּל רְכוּשׁוֹ וְהוּא יִבְדֵּל מִקְהַל**

הגולה (עזרא י"ח).

והיה מקום לומר, שהפקר בי"ד אינו הפקר גמור, אלא קנס שקנסו חכמים את הבעלים, שיוכל כל אדם להנות מממונם, ולא יוכלו לעכב, אבל עדיין הממון שייך לבעלים, ולכן תבואת שדות שהפקירו בי"ד חייבת בתרומות ומעשרות, כתבואה של בעלים. [ולא יפסידו כהנים ולוויים חלקם, רק הבעלים יפסידו חלקם].

ומכל מקום אין הדבר כן, אלא **הפקר בי"ד הפקר גמור הוא, ותבואת השדות הללו פטורה מתרומות ומעשרות כתבואת שדה הפקר.**

- רבי יונתן בריה דרבי יצחק בר אחא, רצה להביא ראייה לדין זה, מהמבואר להלן, שאף שאין מעברים את השנה השביעית, אם עברו בי"ד ועיברו את השנה, הרי זו מעוברת, אף שבכך הם מוסיפים לה חודש שהתבואות פטורות ממעשרות, ואם כן גם לענין זה הפקר בי"ד הפקר.

אולם רבי אבון דחה זאת, כי מדין תורה יכולים בי"ד לעבר כל שנה [שמתקיימים בה התנאים הראויים לכך], ואף השביעית בכלל, אלא שאת השביעית אמרו חכמים לא לעבר, ואלו שעיברו, עברו על תקנת חכמים זו, אולם מאחר שעיברו, חל העיבור מדין תורה, ולפיכך מדין תורה בטלו המעשרות כל אותה שנה, ולא משום הפקר בי"ד.

- ומסקנת הגמרא, שיש להביא ראייה לכך שהפקר בי"ד מועיל אף להפקיע מהמעשרות, מהדין המבואר להלן, שמי שהגדיש תבואתו על הלקט, קנסו אותו, שכל הנוגע בארץ יהיה לעניים כלקט, ואינם צריכים להפריש תרומות ומעשרות.

שנים שאין מעברים אותן

במסכת סנהדרין מבואר, אלו דברים גורמים לכך שיעברו בי"ד את השנה, להוסיף חודש אדר שני.

ומבואר בברייתא, שכן הדין ברוב השנים, אולם את **השנה השביעית ואת השנה שאחר השביעית** אין מעברים לכתחילה, גם אם יש סיבה לעבר את השנה. **ורק בדיעבד, אם עברו את השנה, היא מעוברת.**

- **הסיבה שאין מעברים את השנה השביעית**, כדי שלא להאריך את זמן איסור עבודת הקרקע. וגם **משום שככל שיתארך הזמן שהשדות מופקרים לכל**, יטלו הכל את תבואת השדות, **ולא ימצאו מהיכן להביא עומר ושתי הלחם** הקרבים דווקא מתבואת השנה החדשה.

- **והסיבה שאין מעברים את השנה השמינית**, כדי שלא להאריך את זמן איסור החדש, שכן עד הקרבת העומר בששה עשר בניסן, אסור לאכול תבואה חדשה של שנה

זו, וכבר נתמעטה תבואת השנה הששית ומה שגדל מעצמו בשביעית, ולפיכך אין לאחר את זמן העומר, המתיר את תבואת השנה השמינית.

ומבואר בגמרא, שכל המבואר עד כאן היה מתחילה, אולם **לאחר זמן בטלו הטעמים הנ"ל, ולפיכך מעברים אף את השביעית, ואף את מוצאי שביעית.**

- **שכן הסיבה שמתחילה לא היו מעברים את השביעית, משום שחששו, שיאכלו הכל את כל התבואות שבשדות, ולא ימצאו מהיכן להביא עומר ושתי הלחם.** אכן כל זה בראשונה, שהיו אוסרים להביא תבואות מחו"ל, שמא יביאו עימהן מעפר ארץ העמים שהוא טמא, ולכן לא היה די תבואות בארץ. אבל **משהתיר רבי להביא תבואות מחו"ל, היה די תבואה לכל בשביעית, והיו אוכלים ממה שהביאו מחו"ל, ולא היה חשש שלא ימצאו בשדות מהיכן להביא עומר ושתי הלחם.** [דברים אלו אמר רבי זעירא בשם רבי אלעזר].

- **והסיבה שמתחילה לא היו מעברים את השנה השמינית, כדי שלא להאריך את זמן איסור החדש, כמבואר לעיל.** אכן כל זה כשהיו השנים כתקנם, והיתה התבואה ממהרת להתבשל בניסן, ואם תתעכב הקרבת העומר יהיו עצבים, שאינם יכולים לאכול מתבואתם החדשה. **אולם עתה, שהתבואה מתאחרת להתבשל, אין צורך למהר את הקרבת החדש^א, כי בין כך התבואה עדיין לא בשלה, ואינם יכולים לאכול ממנה.** [דברים אלו אמר רבי מנא]. וכן שנינו בברייתא, של בית רבן גמליאל עיברוה במוצאי שביעית מיד.

גדיש שלא לוקט תחתיו

הלקט, הן השיבולים הנופלות בשעת הקצירה, ממתנות עניים הוא.

ומבואר במסכת פאה, שמי שהגדיש את תבואתו על גבי הלקט, קודם שאספו אותו העניים, קנסו אותו חכמים, **שכל השבלים שבגדיש הנוגעות בארץ, כולן ינתנו לעניים, ולא רק כפי שיעור הלקט שהיה שם.**

- ואמר רבי אמי בשם רבי שמעון בן לקיש, שדין זה שכל הנוגע בארץ ניתן לעניים

^א כן פירש בעל התקלין חזתני. ובעל קרבן העדה פירש, שכשהיו השנים כתיקונם, היינו שהיו ישראל על אדמתם, ובית המקדש קיים, אבל בזמן הזה, שאין בית המקדש קיים, והארץ ביד נכרים, אין צורך למהר את זמן העומר, וכל השנים שווים לעיבור.

כלקט, [הפטור ממעשרות כדן כל מתנות עניים], הוא כבית שמאי בלבד, האומרים, שהפקר לעניים בלבד הפקר גמור הוא, ולפיכך כשהפקירו בי"ד את כל הנוגע לארץ להיות של עניים, הרי הוא כתבואת הפקר, ונוטלים אותו בלא לעשר. אבל לדעת בית הלל, האומרים, שאין הפקר אלא המופקר לכל, מאחר שהנוגע בארץ ניתן לעניים בלבד, אין לו דין הפקר, ויש לעניים לעשר מה שנוטלים.

- אולם רבי יוסי אמר, שדין זה, שכל הנוגע בארץ ניתן לעניים כלקט, הוא כדברי הכל, ומוזים בית הלל, שאף על פי שהוא ניתן לעניים בלבד, אינם צריכים לעשרו, כי מאחר שקנסו את הבעלים להיות הכל ניתן לעניים, הרי הכל ניתן לעניים, בלא צורך לעשר, משום שהפקר בי"ד הפקר.

הלכה ג'

זמן ישיבת שלחנות במדינה ובמקדש

כבר נתבאר בהלכה א', שבאחד באדר היו מכריזים לכל ישראל להביא מחצית השקל למקדש, לקנות מהם קרבנות ציבור מאחד בניסן.

ולצורך כך היו מושיבים שולחנות, [של חלפני מעות], כדי שיוכלו להחליף מעותיהם במחצית השקל.

- י"מ שבחמישה עשר באדר היו מושיבים שלחנות בכל ערי ישראל [=במדינה] חוץ מירושלים, ובעשרים וחמישה באדר היו מושיבים שלחנות בירושלים [=במקדש].

- וי"מ שכבר בחמישה עשר באדר היו מושיבים שלחנות בירושלים [=במדינה], ובעשרים וחמישה באדר היו מושיבים שלחנות במקדש [=במקדש].

הזמן שמתחילים למשכן

על מחצית השקל

להלן יתבאר בעזה"י, מי הם שממשכנים אותם להביא מחצית השקל, כלומר, שהיו נכנסים לביתם, ונוטלים מהם משכון, עד שישלמו חובם.

והזמן שבו מתחילים למשכן אותם על כך הוא עשרים וחמישה באדר שאז החלו להושיב שלחנות במקדש.

אלו שממשכנים אותם על מחצית השקל

אלו המנויים להלן, חייבים הם במחצית השקל, ולפיכך אם לא הביאו, ממשכנים אותם.

א. לוויים. [ועל כך יש חולקים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

ב. ישראלים.

ג. גרים.

ד. עבדים משוחררים.

שכל אלו, בכלל הכתוב, "זֶה יִתְּנוּ כָּל הַעֵבֶר עַל הַפְּקָדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה'" (שמות ל"ג).

וכל אלו, דווקא אחר שהיו בני עשרים, ממשכנים אותם על כך, שנאמר, "מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְיָמְעָלָה" (שמות ל"ד), אבל פחות מבני עשרים אינם חייבים מהתורה, ואין ממשכנים אותם על כך.

וכל זה מדין תורה, אבל מדברי חכמים, כל שהביא שתי שערות אחר היותו בן שלוש עשרה שנה ויום אחד, חייב במחצית השקל, ולכן תובעים ממנו מחצית השקל, אבל אין ממשכנים אותו על כך, עד שיהא בן עשרים, שחיובו מהתורה.

אלו שאין ממשכנים

אותם על מחצית השקל

אלו המנויים להלן, פטורים הם ממחצית השקל, ולפיכך אם לא הביאו, אין ממשכנים אותם על כך.

א. נשים. שנאמר, "וְיִתְּנוּ אִישׁ כֶּפֶר נַפְשׁוֹ" (שמות ל"ב), "אִישׁ" ולא אשה.

ב. עבדים. שעבדים חייבים במצוות כנשים.

ג. קטנים פחות משלוש עשרה שנה ויום אחד, שהם פטורים מכל המצוות.

וכל אלו, אף שהם פטורים, ואין ממשכנים אותם על כך, ולא תובעים מהם, אם נתנו מעצמם, מקבלים מידם, ובתנאי שימסרו לציבור לגמרי, שלא יהא קרבן ציבור קרב משל יחיד.

והקטן, אם פעם אחת נתן אביו בעבורו, שוב אינו פוסק, כי אומרים לו, מאחר שנתת עליו בשנה שעברה, והעמדת עליו זאת המצווה, תן עליו תמיד, עד שיגדל, ולא תפסיק.

חיוב כהנים במחצית השקל

דעה א.

לדעת בן בוכרי, שהכהנים פטורים ממחצית השקל, והסיבה לכך, כי נאמר "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כְּלִיל תְּהִיָּה לֹא תֹאכְל" (ויקרא ו' ט"ז), ללמד, שמנחות כהנים אינן נאכלות אלא נשרפות, ומעתה, אם היה לכהנים חלק בקרבנות ציבור, ובכלל זה במנחות ציבור, עומר ושתי הלחם, היה ראוי שישרפו כמנחות כהנים, ומאחר שהן נאכלות, על כרחך לא באו ממעות כהנים, כי הכהנים פטורים ממחצית השקל.

ורבי יהודה אמר טעם נוסף לכך שהכהנים פטורים ממחצית השקל, כי נאמר בענין, "כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים" (שמות ל' י"ג), והכוונה לכל אלו שעברו לפני משה ואהרן להימנות, להוציא את שבט לוי, שלא עברו לפני משה להימנות, אלא הלך הוא לפתחי אהליהם למנותם. [ולפי הטעם הזה, גם הלוויים פטורים ממחצית השקל].

ומכל מקום, העיד בן בוכרי ביבנה, שאף שהכהנים פטורים ממחצית השקל, כל כהן ששוקל, אינו חוטא, כי אין להחשיב את הקרבן הבא מחלקו, כקרבן הבא מנדבת יחיד, כי ודאי מסר את שקלו לציבור יפה יפה, על מנת שלא יהא לו חלק בו, ולכן ניתן להקריב את הקרבנות כדין^א.

דעה ב.

ולדעת רבן יוחנן בן זכאי, אמנם הכהנים היו לומדים מהכתוב, "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כְּלִיל תְּהִיָּה לֹא תֹאכְל", שאינם מחויבים במחצית השקל, כפי שנתבאר, אולם אין הדין עימהם, כי כשאמרה תורה "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כְּלִיל תְּהִיָּה לֹא תֹאכְל", לא נתכוונה אלא למנחת יחיד של כהן, אבל מנחת ציבור, אף שיש לכהנים בה חלק, נאכלת. [וכן מציינו לענין חטאות המתות, שיש חילוק בין יחיד לציבור, שחטאת יחיד מתה, ואין חטאת ציבור מתה. ומיהו אין מכאן קושיה על דברי רבי יהודה הסובר כבן בוכרי, כי לדעתו, אין חילוק, שכן לדעתו גם חטאת ציבור מתה].

ואמר רבי ברכיה, שרבן יוחנן בן זכאי למד, שכהנים חייבים במחצית השקל, מהכתוב "זֶה יִתְּנוּ" (שמות ל' י"ג) שהוא נדרש בגימטריה י"ב, ומכאן שכל שנים עשר שבטים חייבים במחצית השקל.

^א ומהטעם הזה, שודאי מסר לציבור יפה יפה, מובן מדוע ניתן לאכול את מנחות הציבור, ואינן נחשבות כמנחות כהן, אף על פי שנתן שקלו.

ואמר רבי נחמיה **טעם נוסף** לכך שהכהנים חייבים במחצית השקל, **כי נאמר** בענין, **"כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים"** (שמות ל' י"ג), וכוונת הכתוב **"כָּל הָעֶבֶר"**, **כלומר כל אלו שעברו בים סוף, ובכללם כהנים לוויים וישראלים**, **"על הפקדים"**, כלומר כל הנ"ל מחויבים לתת מחצית השקל.

ומאחר שלדעת רבי יוחנן בן זכאי הכהנים חייבים במחצית השקל, כל כהן שאינו נותן, הרי זה חוטא.

ומכל מקום, אף על פי שלדעה זו הכהנים חייבים במחצית השקל, אין ממשכנים אותם, מפני כבודם.

- **"מ שמכבדים אותם שלא למשכנם, כי עבודת הקרבנות עליהם.**

- **וי"מ שמכבדים אותם, כי נאמר בהם "וְקִדְשָׁתוּ" (ויקרא כ"א ח).**

ואף שמעיקר הדין חייבים להביא, אין איסור בכך שלא משכנו אותם, כי כן תנאי ביי"ד, למחול לכהנים אם לא הביאו, [כעין מה שיתבאר בעזה"י, שהתנו שתורמים על העתיד לגבות אף שעדיין לא גבו].

דף ד

הלכה ד'

נוכרי שרצה לתת מחצית השקל

או להביא איזה קרבן

נאמר, **"דַּבֵּר אֶל אֶהְרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶמַּרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיב קָרְבָּנוּ לְכָל נְדָרֵיהֶם וּלְכָל נְדָבוֹתָם אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לֵה' לַעֲלֹה" (ויקרא כ"ב י"ח)** ואמרו חכמים שהריבוי **"איש איש"**, בא ללמד שהכל שווים בדין זה, בין ישראל בין נוכרים, ומכאן שהנוכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל.

אכן כל זה בקרבנות נדבה, אבל קרבנות חובה, [כגון חטאות ואשמות], אין הנוכרים מביאים

ומאחר שאין הנוכרים מביאים קרבנות חובה, אינם יכולים להיות שותפים בקרבנות ציבור, שהם קרבנות חובה, ולכן אם רצו לתת מחצית השקל, שיהיה להם חלק בקרבנות ציבור, אין מקבלים מהם.

כותי שרצה לתת מחצית השקל או להביא איזה קרבן

הכותים הם הנוכרים שהעלה מלך אשור לשומרון, ונתגיירו מאימת אריות שהיו טורפים אותם, אולם לא היתה גירותם שלימה, ועדיין היו עובדים לאלוהיהם. ונחלקו חכמים בדינם.

לדעת רבי – כותים אלו דינם כנוכרים לכל דבר, [שגור שנתגיירו מאימת האריות אינו כלום], **ואם כן דינם כמבואר לעיל, שמקבלים מהם קרבנות נדבה בלבד, ולא קרבנות חובה, ולא מחצית השקל.**

- ולדברי רבי בא, משנתנו כדעת רבי, שבין מחצית השקל, ובין כל קרבנות חובה, אין מקבלים לא מנכרים ולא מכותים.

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל – מעיקר הדין הכותים דינם כישראל לכל דבר, ולכן יכולים להביא קרבנות נדבה, וקרבנות חובה, ומחצית השקל, [ומעיקר הדין, יכולים להביא כל זאת אף על פי שהם מומרים, כי דווקא מומר ישראל אינו מקריב קרבנות, אבל מומר גר מקריב קרבנות. אלא שכל זה מעיקר הדין], **אולם אמרו חכמים שאין לקבל מהם מחצית השקל, שלא יהא להם חלק עם ישראל בקרבנות ציבור,** כמבואר בספר עזרא, שכששלחו הכותים לסייע לבני ישראל לבנות את בית המקדש, "וַיִּגְשׁוּ אֶל זְרַבְבֶּל וְאֶל רֵאשֵׁי הָאֲבוֹת וַיֹּאמְרוּ לָהֶם נִבְנֶה עִמָּכֶם כִּי כָכֶם נִדְרוּשׁ לְאַלְקֵיכֶם וְלוֹ" אֲנַחְנוּ זִבְחִים מִימֵי אֶסֶר חֲדָן מִלְּךָ אֲשׁוּר הַמַּעֲלָה אֲתָנוּ פֹּה. וַיֹּאמְרוּ לָהֶם זְרַבְבֶּל וַיִּשׁוּעַ וַיֹּשְׁאֵר רֵאשֵׁי הָאֲבוֹת לְיִשְׂרָאֵל לֹא לָכֶם וְלָנוּ לְבָנוֹת בְּיַד לְאַלְקֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ יַחַד נִבְנֶה לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל פֶּאֶשֶׁר צִוְּנוּ הַמֶּלֶךְ פּוֹרֵשׁ מִלְּךָ פָּרַס" (עזרא ד' ב'-ג'), וכן אמר נחמיה, "וְאֵשִׁיב אוֹתָם דָּבָר וְאֹמַר לָהֶם אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם הוּא יַצְלִיחַ לָנוּ וְאֲנַחְנוּ עֲבָדָיו נִקְוִים וּבְנֵינוּ וְלָכֶם אֵין חֵלֶק וְצִדְקָה וְזִכְרוֹן בִּירוּשָׁלַם" (נחמיה ב' כ').

- ולדברי רבי אלעזר, משנתנו כדעת רבן שמעון בן גמליאל, ומה שאמרו בסיפא שאין מקבלים מהם קרבנות חובה, מדובר בנוכרים בלבד, אבל מכותים מקבלים קרבנות חובה של יחיד, ורק מחצית השקל אין מקבלים מהם.

אולם הקשו על דברי רבי אלעזר, כי לא יתכן שהסיפא מדברת בנוכרי, שהרי מבואר בה, שאין מקבלים קרבנות זבים וזבות, ואין להעמיד דין זה בנוכרי, שאינו יודע מחיוב זה כלל, אלא בכותי שידוע מחיוב זה.

^x "ולא" כתיב.

קבלת ממון לבדק הבית

מנוכרים או כותים

בתחילת הבנין, לדברי הכל, אין מקבלים מהם שום ממון לצורך בנין הבית, כי יש לחוש שכוונתם להשתתף בבנין, כדי לגרום לרפיון בבניה, [שעל ידי שותפותם, יוכלו לומר דעתם בכמה עניינים, ותמיד יכוונו לדבר שיגרום רפיון בבניה], כמו שמצינו בבית שני, "וְיָהִי עִם הָאֶרֶץ מְרַפֵּים יְדֵי עַם יְהוּדָה וּמִבְהֵלִים"^א אותם לבנות. וְסִכְרִים גְּלִיהֶם יוֹעֲצִים לְהַרְרֵ עֲצָתָם כָּל יְמֵי כוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וְעַד מְלָכוֹת דָּרְגוּשׁ מֶלֶךְ פָּרַס" (עזרא ד' ד'-ה').

ולבסוף, כלומר אחר שנשלם הבנין, ומעתה לא בא הממון לצורך הבניה, אלא לצורך חיזוק הבנין הבנוי [=בדק הבית], יש חילוק בדבר.

דבר מסוים, כלומר דבר שנקבע בבנין כמו שהוא, שעל ידי זה שם הנודב עליו, לומר פלוני נדבו, כגון אמה כליא עורב^ב, לדברי הכל אין מקבלין מהם, וזאת משני טעמים. (א) משום שגנאי הוא לנו שאנו צריכים לקבל מהם. (ב) ועוד משום שהם מתפארים בכך.

אבל דבר שאינו מסוים, כגון מים ומלח, נחלקו בו חכמים, אם מקבלים מהם לצורך בדק הבית.

לדברי רבי יוחנן – מאחר שבטלו כל הטעמים הנ"ל, [שכן אין כאן חשש רפיון, כי הבית כבר בנוי. ואין הדבר מסוים, שיהיה בו גנאי לנו, ותפארת להם], לפיכך מקבלים מהם. [ומה ששנינו, שאין מקבלים מהם, הוא באחד משני האופנים האסורים, כלומר, או בתחילת הבנין, או דבר מסוים].

ולדברי רבי שמעון בן לקיש – לא חילקו חכמים בדבר, ומאחר שאמרו לא לקבל מהם לבדק הבית, אין מקבלים מהם כלל, אף אחרי שנשלם הבנין, ואף דבר שאינו מסוים [ולפירוש תקלין חדתיו, ריש לקיש למד זאת מהכתוב, "לא לָקֶם וְלָנוּ לְבָנוֹת בַּיִת לְאַלְקִינוּ", שלא חילק הכתוב בדבר, ובכל האופנים אין לקבל מהנוכרים לבדק הבית]. [ומה ששנינו, שנכרים נודרים ונידרים, אין הכוונה לנדרי בדק הבית, אלא הכוונה לשני אופנים של הבאת קרבן נדבה, האחד הוא שהנוכרי נודב מעצמו, שאומר מעצמו הרי עלי עולה, והשני שנידב על

^א "ומבבלהים" כתיב.

^ב טבלאות של אמה היו עושיין, והן חדין כסכין סביבותיהם, ומסמריין חדין בכולן, ומחפין בהן גגו של היכל למנוע את העורבים מלישב. [רש"י במסכת שבת דף צ']. הגג כלה ומקצר למעלה עד כאמה, ומחפין אותו שם בברזל ובמסמרים כדי שלא ישבו העורבים עליו, זהו לא חשיב כבנין. [רש"י במסכת מועד קטן דף ט'].]

ידי אחרים, ששמע שישראל מתנדב עולה, ואמר, מה שאמר זה עלי^א.

ומבואר, שדין זה, שאין מקבלים מהנוכרים לבדק הבית, אמור רק במקום שכוונתם היתה להקדש בדק הבית, אבל כשכוונתם היתה לגבוה, כגון שאמרו ערכי עלי, בממון שמביא, קונים כלי שרת.

והסיבה לכך, כי לא אמרו שאין מקבלים מהנוכרי לבדק הבית אלא כשזו כוונתו, אבל כשכוונתו של הנוכרי לגבוה, עושים בה אפילו דבר המסוים לבדק הבית.

ומהטעם הזה כשהביא הנוכרי נסכים עם קרבנו, ונשאר מהנסכים, דין המותר הזה כשאר מותר נסכים, שקונים בו כלי שרת, כי מאחר שכוונתו של הנוכרי היתה לגבוה, עושים בה אפילו דבר המסוים.

כן ביאר בעל תקלין חדתין, שכלי שרת הבאים ממותר נסכים וערכין, נחשבים דבר מסוים, והסיבה שמקבלים מהנוכרים, כי מדובר באופנים, שלא היתה כוונתם לבדק הבית אלא לגבוה.

אכן בעל קרבן העדה פירש, שמחמת הסברא הזו, שהיתה כוונתם לגבוה, יש להחשיב את כלי השרת הבאים מהממון כדבר שאינו מסוים, כי אין שמו של הנוכרי עליהם, שהרי כוונתו היתה לנסכים וערכין, והקדש קונה בממון כלי שרת.

ואם כן, דין זה שמקבלים מהנוכרי באופן הזה, מתיישב רק לסברת רבי יוחנן, האומר, שדבר שאין מסוים מקבלים מהם. אבל לדעת רבי שמעון בן לקיש, גם דבר שאינו מסוים אין מקבלים מהם.

והסיבה שגם לדעת רבי שמעון בן לקיש מקבלים מהם לכלי שרת, כי נאמר "לא לְכֶם וְלָנוּ לְבָנוֹת בֵּית לְאֱלֹהֵינוּ", ללמד, שרק לצורך הבנין אין מקבלים מהם, אבל לצורך כלי שרת, מקבלים מהם.

-

ולדברי רבי חלקיה אמר רבי סימון, מאחר שנאמר "וְלְכֶם אֵין תִּלְק וְצִדְקָה וְזִכְרוֹן בִּירוּשָׁלַם", לא רק לצורך בנין הבית אין מקבלים מהנוכרים, אלא אף לצורך בנין ירושלים, ובכלל זה לאמת המים, ולחומת העיר ומגדלותיה.

^א וגרסת הגר"א, שישראל שמע שנוכרי אומר הרי עלי עולה, ואמר הישראל, מה שאמר זה עלי.

חיוב קלבון של מחצית השקל

לדעת תנא קמא – מי שנותן מטבע בשווי מחצית השקל ממש, [שהוא המטבע הנקרא בימי חז"ל שקל, כי שקל של תורה היה נקרא בזמנם סלע, ומחצית הסלע היה קרוי שקל], אינו צריך להוסיף על כך כלום. אבל אם נותן מטבע גדולה יותר, כגון סלע, על מנת לקבל עודף. או שנותן מטבעות קטנים כגון שני דינרים, שיצטרפו למחצית השקל. עליו להוסיף קלבון, הוא מעה קטנה של שכר השולחני על חילוף המטבעות, שכן שכר השולחני צריך הוא להביא, ולא הקדש, כדי שיהא להקדש מחצית השקל שלימה.

ולדעת רבי מאיר – אף הנותן מטבע של מחצית השקל ממש, חייב להוסיף עליו מעה קטנה לקלבון, והסיבה לכך, כי נאמר, "זֶה יִתְּנוּ פֶלֶעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה' (שמות ל"ג), מלמד, שכמין מטבע של אש הוציא הקב"ה מתחת כסא כבודו, והראהו למשה, ואמר לו, "זֶה יִתְּנוּ", כלומר כזה יתנו, ללמד, שיש לתת ממש כמטבע שהראה ה' למשה, ולא פחות, ומאחר שאין כל המטבעות שווים, ויתכן שמטבע שנתן חסר מעט, לעולם יש להוסיף מעט, שיהא השיעור שלם בוודאי.

אכן לדברי הכל, אין חייבים בקלבון, [כל אחד כפי דעתו], אלא אלו שממשכנים אותם על מחצית השקל, כלומר (א) לויים (ב) ישראלים (ג) גרים (ד) ועבדים משוחררים.

אבל אלו שאין ממשכנים אותם על כך (א) כהנים (ב) נשים (ג) עבדים (ד) וקטנים, מאחר שכשהם מביאים, לפנים משורת הדין מביאים, אינם חייבים בקלבון. בין כשהביאו הם עצמם, ובין כשאחר נתן בעבורם, ואפילו כשנתן בעבורם בתורת הלוואה, על מנת שיפרעו לו. [אבל אם נתן בעבורם במתנה, אפילו נתן בשביל אלו שממשכנים אותם, פטור מקלבון, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

חיוב קלבון לשנים

שהביאו יחד סלע שלם

לדעת תנא קמא – מאחר שחיוב קלבון אינו אלא בשביל שכר השולחני המחליף את המטבעות, כששנים הביאו יחד סלע [=שקל] שלם, די בתוספת קלבון אחד לשניהם, שכן די בהחלפה אחת של הסלע לשני חצאים.

ולדעת רבי מאיר – מאחר שחיוב קלבון הוא מהתורה, שתהא מחצית השקל שלימה בוודאי, גם כששנים הביאו יחד סלע [=שקל] שלם, על כל אחד מהם להביא קלבון בפני עצמו, להשלמת שיעור מחצית השקל שלו.

חיוב קלבון כשנותן סלע שלם על מנת לקבל עודף את מחציתו

א. כדברי רבי אלעזר.

לדעת תנא קמא – הנותן סלע על מנת לקבל עודף של חצי סלע, מוסיף קלבון אחד לשכר השולחני.

ולדעת רבי מאיר – הנותן סלע על מנת לקבל עודף של חצי סלע, מוסיף שני קלבונות, קלבון אחד לשכר השולחני, וקלבון שני לצאת ידי חובת מחצית השקל מהתורה, שכן לדעת רבי מאיר אף הנותן מחצית השקל ממש, צריך להוסיף קלבון, שיהא השיעור שלם. [ומשנתנו בה מבואר שחייב בשני קלבונות היא כדעת רבי מאיר].

ב. כדברי רב.

לדעת תנא קמא – הנותן סלע על מנת לקבל עודף של חצי סלע, מוסיף שני קלבונות לשכר השולחני. שכן יש כאן שתי פעולות של שלחני שיש לו ליטול עליהן שכר. פעולה אחת היא, שהוא פורט את הסלע לשני חצאים. ופעולה שניה היא, שהוא מקבל סלע, ומחזיר עודף את מחציתו. ומאחר שעושה שתי פעולות, יש לשלם על כך שני קלבונות^א. [ומשנתנו בה מבואר שחייב בשני קלבונות היא כדעת תנא קמא].

ולדעת רבי מאיר – הנותן סלע על מנת לקבל עודף של חצי סלע, מוסיף שלושה קלבונות, שנים לשכר השולחני כנ"ל. ואחד לחיוב תורה של מחצית השקל.

ובתוספתא מבואר כדברי רבי אלעזר. אבל דעת רב, שהמשנה חולקת בזה על התוספתא.

חיוב קלבון כשנותן מחצית השקל בשביל חבירו

בכל האופנים שחייבים בקלבון, חייבים בו, בין כשהחייב עצמו הביא את שקלו, ובין כשאחר נתן בעבורו בהלוואה, על מנת שישלם לו.

אבל הנותן בשביל חבירו העני במתנה, מאחר שאין לחבירו כלום, כל מה שנותן בעבורו

^א כן נראה לכאורה מלשון תקלין חדתיך. ולא זכיתי להבין זאת, הלא לכאורה אין כאן אלא פעולה אחת, שהוא פורט סלע לשני חצאים. ומאחר שיש בידו חצי סלע, נותן אותו, ובזה אין כאן פעולת שלחני. ויל"ע בדבר.

הוא רווח להקדש, ולכן די בכך שיתן מחצית השקל, ואין צריך להוסיף קלבון^א.
והוא הדין כשהאב נותן בשביל בניו שלא על מנת שיחזירו לו, הרי זה פטור מקלבון.

בהמות שותפות פטורות ממעשר

נאמר, "וְכָל פֶּטֶר שֶׁנֶּגְרָה בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ הַזְּכָרִים לְה' (שמות י"ג י"ב) "לָךְ" לבדך, ולא של שותפות. ומכאן למדו חכמים, שבהמות של שותפות פטורות ממעשר בהמה.

חיוב קלבון ומעשר בהמה

אצל אחים שותפים

אחים שמת אביהם וירשוהו, ועדיין לא חלקו את רכושו, [=תפוסת הבית], הן לעניין מחצית השקל, והן לעניין מעשר, נחשב הרכוש כאילו הוא ביד האב.

ולכן כשנוטלים מהירושה למחצית השקל, הרי זה כמו שאביהם נותן בעבורם, ופטורים מקלבון.

וחייבים לתת מעשר בהמה מהעדר שירשו, כי אינו נידון כעדר של שותפים, אלא כעדר אביהם, [וענין זה למדוהו מהריבוי "יְהִיָּה", ללמד שעדר של תפוסת הבית חייב במעשר].

לדעת רבי אלעזר – כן הדין אם חלקו את הירושה באופן שמכל מין נטל כל אחד חלקו, כלומר חלקו את כל הגדיים בין כולם, וכן את כל התיישים בין כולם, ולאחר מכן חזרו ונשתתפו. והסיבה לכך כי לדעת רבי אלעזר יש ברירה כלומר כשנטל כל אחד את חלקו הראוי לו אנו אומרים שנתברר שזהו החלק שירש מאביו והרי הוא אצלו בתורת ירושה. ולכן כשחזרו ונשתתפו שוב, חזר הדבר לקדמותו להיות כל הירושה אחת.

אבל כשמתחילה חלקו לפי דמים, שנטל האחד תישישים והאחד גדיים כנגדם, בזה אין לומר שכל אחד נטל את חלקו המגיעו, כי וודאי דרך הירושה היא להיות חולקים בכל דבר בשווה, אבל כשחולקים לפי דמים, נחשב כל אחד מוכר לחבירו חלקו במין זה תמורת חלקו במין אחר, ואם כן לא בא ממון כל אחד לידו בתורת ירושה, אלא בתורת

^א לכאורה דין זה הוא כדעת תנא קמא, שהקלבון אינו חלק ממחצית השקל, אלא שכר החילוף. אבל לדעת רבי מאיר, שהקלבון הוא השלמת מחצית השקל, אם לא יתן קלבון, הרי הוא כנותן רבע שקל, ולכן מסתבר שגם כשנותן בעבור חבירו במתנה, יוסיף קלבון. ויל"ע בדבר.

מקח, ובטל שם ירושה מהממון, ואם חזרו ונשתתפו, אין להחשיבם אלא כשאר שותפים. ולכן ממעשר בהמה הם פטורים כדין שותפים שפטורים ממעשר בהמה. ובקלבון הם חייבים כי דינם כנותנים מעשר שני מממון שלהם ולא כמי שאביהם נותן בעבורם.

ולדעת רבי יוחנן – גם באופן הראשון, כלומר שחלקו את הירושה באופן שחלקו כל מין ומין לכל היורשים, אין לומר, שכל אחד נטל את חלקו המגיעו, כי אין בריה, כלומר כשנטל כל אחד את חלקו הראוי לו, אין לומר שנתברר שזהו החלק שירש מאביו, והרי הוא אצלו בתורת ירושה, אלא נחשב כל אחד מוכר לחבירו מחלקו תמורת מה שמקבל מאחיו, ולא בא ממון כל אחד לידו בתורת ירושה אלא בתורת מקח, ובטל שם ירושה מהממון, ואם חזרו ונשתתפו, אין להחשיבם אלא כשאר שותפים. ולכן ממעשר בהמה הם פטורים, כדין שותפים שפטורים ממעשר בהמה. ובקלבון הם חייבים, כי דינם כנותנים מעשר שני מממון שלהם, ולא כמי שאביהם נותן בעבורם.

דף ה

חלקו רק נכסים או רק בהמה

נתבאר שנכסים שלא חלקו אותם היורשים כלל, נחשבים תפוסת הבית, [פטורים מקלבון, וחייבים במעשר בהמה]. ונכסים שחלקו, [י"א דווקא לפי שו"י. וי"א בכל אופן], וחזרו ונשתתפו, נחשבים כשותפות, [חייבים בקלבון, ופטורים ממעשר בהמה].

והנה, כשמחצה מהירושה היו בהמות, ומחצה מהירושה שאר נכסים, דינם כל אחד לעצמו.

ולכן אם חלקו רק את הבהמות [וחזרו ונשתתפו], ולא [חלקו כלל] שאר נכסים. בבהמות דינם כשותפים, ופטורים ממעשר בהמה. ובשאר נכסים דינם כיורשים, ופטורים מקלבון.

ואם חלקו רק את שאר הנכסים [וחזרו ונשתתפו], ולא [חלקו כלל] את הבהמות. בשאר נכסים דינם כשותפים, וחייבים בקלבון. ובבהמות דינם כיורשים, וחייבים במעשר בהמה.

יוצא מכלל זה, כשהיו הבהמות עיקר הנכסים, שאז אפילו אם חלקו שאר נכסים [וחזרו ונשתתפו], ולא [חלקו כלל] את הבהמות, מאחר שהבהמות עיקר הנכסים, הרי

הנכסים כמי שלא חלקו כלל, ופטורים מהקלבו, וחייבים במעשר בהמה.

וביארנו בגמרא, שהטעם לכך שפטורים מקלבו, אף על פי שחלקו שאר נכסים, כי הלא מביאים הם יחד את שקליהם, ומאחר שאת השקלים עצמם מביאים יחד, הרי הם כמי שלא חלקום, והרי הם נספחים לבהמות שלא חלקו, ולא לשאר נכסים שחלקו, ולכן פטורים מקלבו, כנותנים מחצית השקל מממון שלא חלקו. [ולכאורה לפי זה, דווקא באופן הזה מועיל רוב בהמות ללכת אחרי אף לענין קלבו, כשחלקו מיעוט שאר ממון ולא בהמות, אבל כשחלקו רוב בהמות ולא מיעוט שאר ממון, בזה כל אחד נידון לעצמו ואין הולכים אחר רוב בהמות לענין קלבו, ולכן פטורים מקלבו, וממעשר בהמה. ויליע בדבר].

היא שני אחין שירשו את אביהן

היא שני גיסין שירשו את חמיהן

אמר רבי בא בשם אבא בר רב הונא, היא שני אחים שירשו את אביהם, היא שני גיסים שירשו את חמיהן.

- מפירוש בעל תקלין חדתין נראה, שדברים אלו באו ליישב קושיה שהקשו על הסברא הנ"ל, שכשחלקו מיעוט נכסים ולא רוב בהמות, מאחר שנותנים למחצית השקל יחד, נחשבים כמו שלא חלקו בו ופטורים מקלבו, אם כן אפילו חלקו הכל, אם באים לתת למחצית השקל יחד, יחשבו כמי שלא חלקו בו ויהיו פטורים מקלבו. ועל זה תירצו, שדווקא כשיש לתלות את שותפותם בירושה, כגון שבבהמות עודם יורשים, אז ניתן לומר שבמחצית השקל שנותנים, גם כן נחשבים כיוורשים, אבל כשאין כאן ירושה כלל, כי חלקו הכל, אף שחזרו ונשתתפו, הרי הם כשאר שותפים, כגון שני גיסים, שאין צירופם בנתינה פוטרם מקלבו.

- ומפירוש בעל קרבן העדה נראה, שדברים אלו הם דין בפני עצמו, שבאו ללמד, שאין חילוק בין יורשים דאוריתא, כשני בנים, לבין יורשים מדרבנן, כשני גיסים^א, מאחר שנחשבים כיוורשים, פטורים מקלבו.

^א אפשר שזה כדעת האומרים ירושת הבעל דרבנן, וכגון שמת חמיהם, ואחר כך מתו נשותיהם, שהגיסים יורשים את ירושת חמיהם מדרבנן.

שיעור הקלבון

לדעת רבי מאיר – הקלבון שיש להוסיף על מחצית השקל, שיעורו **מעה כסף**.

ולדעת חכמים – הקלבון שיעורו **חצי מעה כסף**.

להיכן הקלבונות נופלים

א. לדעת רבי מאיר – הקלבונות שמוסיפים על מחצית השקל, דינם כמחצית השקל עצמו, [שהרי לדעת רבי מאיר, באים להשלמת שיעורו, כפי שנתבאר לעיל], ולפיכך נותנים אותם **עם מחצית השקל, לקנות בהם קרבנות ציבור**.

ב. ולדעת רבי אלעזר – הקלבונות הבאים עם השקלים, מביאים בהם עולות **נדבה** של ציבור.

ג. ולדעת רבי שמעון שזורי – הקלבונות הבאים עם השקלים, עושים מהם **ריקועי זהב וציפוי לבית קודש הקדשים**.

ד. ולדעת בן עזאי – הקלבונות הבאים עם השקלים, היו **נותנים אותם לשולחנים בשכרם**, שהיו השלחנים גובים את השקלים במדינה בשביל הקדש.

ה. ויש אומרים – הקלבונות הבאים עם השקלים היו **להוצאות הדרך** להבאת השקלים שגבו במדינה לירושלים. וי"מ להוצאת דרכים של שולחנים, שהיו תחילה במדינה, ואחר כך באו לירושלים.

סליק פרק באחד באדר